

Դ Ի Տ Ա Կ

Բ Ի Բ Զ Ա Ն Դ Ե Ա Ն

Դ Ի Ն Դ Ի Ո Յ

Ը Ն Կ Ե Բ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ա Ր Հ Ա Ր Ո Ւ Ն Ե Ա Ց

1813.

11. 12. 13. 14. 15. Մ Ա Ր Տ:

Վ Ե Ս Տ Ֆ Ա Ր Ի Ա.

Օգոստոսի. 23 Փետրվարի:

Ըն զօրքերը որոնք որ ուրույնած էին Եւ պաշին ստանալու թէր համար. մէկ ամիս է որ հանգնին հոր մեր քաղաքին քո վն. գրեթէ առանց միջահատու թէ. և առ ջորայ անցնել քնալը դէս կրտէէ մինչե՛ր 13 մարտի:

Ուրիշ շրջեր ալ հուշան հոր վհատիա (այ) ուրիշ ծովաներէն. Մաքսանիայի վի նոնորական գունդին համար:

(Օրադր. կայսեր:)

Ն Ե Մ Յ Ե Ս Տ Ա Ն.

ՎԵՄԱ. 23 Փետրվարի:

Կայսրը հրամայեց որ նորէն շինուի ան վանքը. որնոր էր Բ. Եւսայի՝ Մաճաթասա.

նի մայրաքաղաքին խաթուններուն համար. և այդպէր ժամուն հեռ մէկանց 1809 թն Եղոնդ ուտտերազմին աստեղը: Աս շինուած. քին գրան մէսմէսին վրայ փորտոն կայ մէկ վերնագիրով՝ որնոր հաւանգէ ետեի և կող. ներուն. թէ կայսեր բարերարութիւնը. և թէ ջնջահաւաքութիւն ան կրթաւար խա. թուններուն կայսեր: Աս ամուս 11 թն որ էրթէսի օրը պիտոր քլլաթ տարեգարծ կայսեր ծննդեան հանգեօրը. խիտ փառաւոր զարդարունեցաւ աս վանքս. ու ջորս քին հախեցին փառասօր շքովզէնէր. որննց մէջը ան հանգեոին վերսրերեալ բանէր իւր գրած: Երթէսի օրը ըրին մէկ փառաւոր կրթաւարովայը հանգեոն. որուն մէջ ամմէն խաթուններնոր ներկայ էին իրենց աղջիկ աղակերաներովը: Աս վանքին մէջը հան ՅՕ խաթունի ջափ. որոնք որ կեկեր. թեն ու. կըսորվեցունեն ՅՕՕ աղջիկ աղակէն աւելի՝ ինչ բան որ կըվերաբերի ու խիտ հարկաւոր է կընկայց վիճակին:

(Օրադր. փաշայ:)

Մ Ա.

Մ Ա Ճ Ա Ռ Ս Տ Ա Ն .

Բեհայանի . 17 Փետրվարի :

Նոր քաղաք մը կը շինուէի կոր Արվէթային քովը Սիւվիայի մէջ . աս քաղաքս երբոր ըմբռնալու ըլլայ նէ , անունը պիտոր դնեն Օսթարըշտաթ : (Օրադր . Փարիշաւս :

Ս Պ Ա Ն Ի Ա .

Քաւալսեւեայ . 3 Մարտի :

Լամաք ճէնէնալը աս մօտերս յարձակեցաւ . իւրիւիւ ըրաւ Մաթառօ ծովէ զերեայ քաղաքին վրայ , և հոն տեղէն շատ աւարներ առած երբոր էտ կը դառնար ծովէ զերեքէն , Ճիրոն քաղաքը երթալու , ինչ կիւղները զասոնք գիտեցին տեսան , ու ըսկսան ասոնց վրայ ծովէն անձրեւիպէս կըրակ թափել զասոնք ջարդելու համար : Բայց ինչպէս որ կը գըրենէ աս Լամաք ճէնէնալը , 4 հոգի մեռերեն այսչափ ինչ կիւղին աստիկ կըրակէն , և անոնք ալ Քաւանդը չեն եղէր , այլ երկուքը Քաթալոնեացի , մէկնալ դատապարտած մը ջուկաւ նաւի՝ չէքալիւրի մէջ , ու մէկալնալ մէկ ողորմելի կընիկ մը : (Մօնիւստ :

Համառօտութի մէկ նամակիմ , որնոր Քօնիէ Էլիսի Բրանսը ճէնէնալը՝ որ է հրամայող Սպառնիայի կէտրոնին մէջ եղող զօրքերուն , ինքեք Մաքրիպէն պարբերալի մէջ պաշտօնապարհին :

Մատրիտ . 10 Փետրվարի . 1813 .

Վիլիէրի ճէնէնալը , որնոր հրամայող է Կուստաւըքսարա դաւառին մէջ , 16 երորդ ձիաւոր գունդին և 19 երորդ , ոտաւ նաւոր գունդին , յարձակեցաւ յունիւարի 29 ին , 2300 ոտանաւոր զօրքով ու 200 ալ ձիաւորով Սիկուէնձա քաղաքին վրայ , ուր տեղ որ կար թշնամիներուն բանակը . աս բանս երբոր իմացան թշնամեաց զօրքերը , չուտովմը աս ըսած քաղաքնիս պարպեցին , բայց ժամանակ չունենալով տնալորաւ բաներնին փախցունելու . հոն թողուցին ու իրենք փախան գնացին . ան տտեղը Վիլիէրի ճէնէնալը առանց աշխաւտանաց մասա աս քաղաքըս , ու դըտաւ հոն

ուրիշ բաներուն հետ 3000 թիւֆէնի ալ , ու աւրեց գրեթէ բոլոր ան քաղաքին խաւովնեղը . ու փետրվարի մէկէն ըսկսած , թշնամեայ բանակին ետեւէն ինչաւ , և վերջապէս հասաւ անոնց՝ Մէտինա-չէլի քաղաքին մօտ . հոնտեղը սաստիկ քաջութիւն մէկ պատերազմ մը ըրաւ , ու գերի բըռնեց Մատրիտին կամաւոր զօրաց գունդը , որոնք 1000 հոգիի չափ կային . և խելմը բազմութիւն ալ թշնամիներէն սողանեց : Այսչափ գերիներէն 600 հոգիի չափ՝ որոնց մէջը կային նաւ 29 օֆֆիսիալ ալ , Մատրիտ իւրկընեցան :

Աս փառաւոր յաղթութիւն ետեւ , երբոր կուգէր դառնալ նորեն Կուստաւըքսարա , թշնամիները յանկարծակի ուրիշ կողմանէ ստոր վրայ յարձակեցան Սիկուէնձա քաղաքին մօտերը՝ բոլոր իրենց գունդով , որոնց հետ միացերէին նաւ Աւրիլա ու Սաօրնիլ քաղաքներուն զօրքերնալ . ասոնք ամմէնը մէկէն կըլլային 3000 ոտանաւոր , ու 1000 ալ ձիաւոր : Երբոր այսպիսի յանկարծակի թշնամեաց յարձակումը տեսաւ ճէնէնալը Վիլիէրին , չուգէց անջիբերանը աւտոնց դէմ դընել կարգաւորեալ պատերազմով , վն զի կը վախնար իրեն հետ ունեցած գերիներուն բազմութիւն . բայց տեսաւ որ թշնամին մեծ զօրութիւն ու աղէկ գիւրդով բըռներէր ան ճամբաները ուր տեղէն որ պիտոր անցնէր ինքը , հրամայեց 16 երորդ խուճիկին՝ պատերազմիլ ասոնց հետ , և մէկ ուրիշ գունդ ինքնալ հրամայեց , որ յարձակին թշնամեայն ալ կողմանէ . ու այսպէս մեծ կոտորած տուաւ թշնամիներուն , և մէկ դրօշակ մը՝ պայրախով առաւ թշնամիներէն , ու 100 զինուորի չափ ալ գերի բըռնեց :

Երբոր թշնամեաց անտեղերուն տիրեց , որ իրեն անցնելու ճամբաները բացուէցաւ . ըսկսաւ ինքը առաջ երթալ նորէն , բայց հրամայեց ուրիշ խուճիկ մը՝ անտեղեք քաջութիւն պահել , և ետքէն երբոր ըսկսին առաջ գալ նէ , այսպէս ինքը նորէն մտաւ Կուստաւըքսարա փետրվարի 5 ին՝ կորսնցունելէն՝ զայ ընելէն ետեւ թշնամեայն 1200 մարդը , 3000 թիւֆէնիկ , ու գրեթէ բոլոր Սիկուէնձա քաղաքին խաւովնեղը :

Աս գործքերուն մէջը ճէնէնալ Վիլիէրին , (որուն սըրտոտութիւն , խելքը , ու իրեն նախանձաւորութիւն , չի կըրնար մէկ

էղովմը ինչպէս պէտք էնէ պատմել ու գո-
վել) իրեն մէկ ձեռքը պատերազմին մէ-
ջը կորսուցող մէկ կիւլէնովը :
Ճառայք . ևն ևն .

Հասարակական Ֆոնթի Կոնս :

(Մօնիթօր :)

Ֆ Ր Ա Ն Ս Ա .

Ապրիլ : 24 Փետրվարի :

Տերութիւնը բանալը դըրաւ երէկ առաւօտ
մէկ մասկով բանալի լըրտեմով չաշուտմը .
որուն վրայ աչք տնկերէր ամսուս 23 էն .
ու աս մարդուս վրայ եպրը քննութիւն չը-
մարտեցին , թէ յանձնուած է մէկ զինուոր
բական լըրտեսութիւն . անոր համար նոյն
օրը սահաթը չորս ու կիտուն , զանկայ
պատեցին մէկ զինուորական պատժովմը
յի թիւֆէնկէմիշ ըրին : Աս մարդս շատ
մեծ ու երևելի բաներ խոստովանեցաւ
մեռնելուն ժամանակը : (Օրագր . Կայսեր :)

Փաբէլ . 24 Փետրվարի .

Իրիէ անունով ամերիգայի նաւ մը հա-
սաւ Քհաւէսգոմէնէյն Բօքլա ծովէղե-
րայ քաղաքմը ֆրանսայու մէջ , որուն ապ-
րաքը էր բամբակ . աս նաւը երբոր կու-
ղէր մըտնալ Նանգէս քաղաքին նաւահան-
գիստը իրկոնան . գէմ սահաթը 6 ին ժա-
մանակները , ասոր դիմացը ելաւ ինկիլի-
զը , ու սկսան պատերազմ ընել . 4 սահաթ
պատերազմ ընելէն էտե , ինկիլիզը սկսաւ
նետել ասոր գէմ լցուն երկաթի կըտոր-
ներով կիւլէնէր , որով ջարդ ու բուրդ
ըրաւ ձգեց , դիմացի նաւին բոլոր տիրէկ-
ները : (Օրագր . Կայսեր :)

4 Մարտի :

Մէկ ճամբորդմը՝ որնոր հասաւ հոս տե-
ղս Մակօնցա քաղաքէն , կըպատմէր՝ թէ
իր ճամբորդութիւնը ըրերէր՝ ան քաղաքէն
մինչե փարիզուն դուռներուն տակը , իմ
տեսակ զինած զարդարած զօրքերուն մէ-
ջէն , որոնք որ կերթային մեծ բանակը . և
անկարելի եղաւ աս մարդուս , մէկ կեր

պովմը հասկըցունել մեղի , այնչափ բազմու-
թե զօրաց անվրէպ կարգը և արագութիւնը :
(Կապէլ . Քրանս :)

5 ին :

Վաբօլէօն կայսրը ու Թագուհին , դնա-
ցին այսօր մէկտեղ ատենալու սէյր ընե-
լու ան պաշտօն , ուր տեղ որ կըբնակէին
ծերութե համար անկարող ու անպիտա-
նացած զօրքերը : Կայսրը զասօնը մէկիկ մէ-
կիկ աչքէ անցուց , որոնք որ խուսէ խուսէ
շարված կեցերէին պաշտօն մեծ սրահին
մէջը , ու խելմը ժամանակ ասոնց հետ խօ-
սեցաւ . և աս խօսակցուններուն մէջ կայս-
րը գովելով զերէնք ըսաւ . դուք աշխարհիս
մէջը միշտ մեծ պատիւ ունիք , և ամեն
մարդ մատով կըցուցունէ զձեզ , ձեր երեւե-
լի գործքերուն և հայրենասիրութիւն հա-
մար . աս ըսելէն վերջը , հրամայեց պա-
տիւներ տալ իրեն կողմանէ ան պաշտօն
մէջ եղողներուն . աս հրամանը կատարվե-
ցաւ իրեն երթալէն վերջը : Յետոյ դնա-
ցին ժամաւ տեսնելու , ուրտեղ որ երգե-
ցին ասոնց դիմացը զբեղ Թոմ Գոհարա-
նէմը : Երբոր աս ալ լըմընցանէ սկսան
ուրիշ մնացած տեղերնալ սէյր ընել մէ-
կիկ մէկիկ . Սրահները , Բուռները , Սե-
ղանատունները ու հիւանդանոցը . աս հիւ-
անդանոցին մէջը 400 անձինք ներկայա-
ցան Կայսեր դիմացը , որոնք որ Ֆօնթէնօի
պատերազմին մէջը դրանուէրէին . և ով որ
կորսուցողցած էր իրեն երկու անգամը մէ-
կէն նէ , անոնց պատիւներ տուաւ . աս
պատիւներուն արժանի դըմնուող եղաւ
միայն 20 հոգիի չափ : (Գաղտնի Մօնիթօր :)

Ի Դ Ա Լ Ի Ա .

Ապրիլ . 8 Մարտի :

Փետրվարի 11 էն մինչև մարտի 4 . հա-
սան աս քաղաքիս նաւահանգիստը 67 նաւ
պողիբկեանի՝ զանազան ապրանքներով . և
աս նաւերը ճամբայ ելած են զանազան քա-
ղաքներէ . որոնց անունն է . Պրիմախ . Պա-
րիս . Կրթամառէ . Վէնէտիկ . Մալ-
դա . Սպալարո . Թրանի . Չէնիսթիք .
Չէրվիս . Բէզարո . Վոլանո . Թրեստ .
Քեօրֆէլ . Սէպէնիկոս . Կերսոն :

Մ .

Աս ամուսն 7 ին . սահաթը մէկը քառորդ մը . շէրէկ մը անցած էր , կէսդիշերէն վերջը , եղաւ մէկ շարժմը , որնոր քեց մէկ մինութիւն 60 բային մէկ մասին չափ , ու երկրին շարժումը էր արեմուտքէն դէպ 'ի արեւելք • բայց անչափ ստատիկ չէր . միայն թէ պազի թաղերու • մահալէներու զան . կահները , որոնք որ բարձր զանկակապուուն ներու մէջ էին , զարնուէցան , ու ուրիշ միասուն չի պատահեցաւ հոն տեղը . մինչև հիմա չըլլաքցինք թէ արդեօք ուրիշ տեղ եղերէն սաստիկ • կամ թէ ինչ միասներ հանդիպերէ :

(Օրագր. Մասնի :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ :

Պոմպէ քաղաքը որնոր Յամի տն 79 ին թաղերէր վէսուպ լեռան մոխիրներուն տակը , գտնուեցաւ ամբողջ անարատ • Յա մի տն 1676 ին : Աս քաղաքին էն բարձր շինուածքները միայն քիչմը ավերչուած էին , իսկ մնացած մէկալ բաները կեցերէն իրենց տեղը ամենեւին առանց աւերելու , ի՞նչ պաղ . տափէ շինած դարդերը , քաղածքները , ու ուրիշ այսպիսի բաները : իսկ միւսինն ներք . որ է քաղածք • քովքով կը պուցած մանր դուռնոցուն բարերով , այնչափ մաքուր մնացերէն այսչափ տարի գետնին տակը , որ վերկարծըվէր թէ գեռ նոր շինված էր . իսկ ուրիշ շարժական կահ կարասները , էջաները , ու ուրիշ մանր մուշր բաները կեցած էին իրենց տեղը ուր տեղ որ էին . ասկից 1600 տարի առաջ : Հացը , ցորենը , պղտուղները , թէպէտ ասոնք սաստիկ չոր . ցած ու բոկած էին քիչէ՞ր դառնալ , բայց իրենց ինչ ըլլալը տահա կը ճանչցուէր : Ասկից դատ գտնուէցան շատ մարմիններ հոնտեղի եղած բնակիչներուն , իրենց ըզ . գետներով • ինչ որ հադերէն ան վերջի կործանման օրը . ու կեցած ան ձեռով ան դիրքով ան գործողութիւն մէջ , որով մե . ուերէն . ոմանք կեցերէն փախչու գիր . քով հանդերձ իրենց մեծագին ու սուղ ձէվահիրներով , ոմանք վախէն ծածուկ տե . դեր պահուած , ոմանք չըվարած ու այն . պէս խրխուրված իրենց բաղանիքներուն մէջը :

Աս գիւտը շատ յառաջդիմութե յոյս կուտար նոյն իսկ գրանդված ժամանակը . ամմէն տեսակ հիմակուան նոր արհեստներ . ու . և լուսաւորել մ'իծին ու անծանօթ բա . ները • հնութեց վերաբերեալ գիտութիւն . ներուն , ու աալ հետաքրքրական պատ . մութիւններ մասնաւոր անձանց • ան ժա . մանակի եղած մարդիկներուն վրայ . և ինչ . պէս որ յոյս տուած բոլոր եւրոպիայի իմաստուններունէ , մինչև հիմա պարապ չեաւ իրենց յոյսը :

ՀՀ տարվան մէջ յայտնուեցան ետեւէ ետեւ բաղմութի շատ տեսակ շինուածներու , ու շատ անդիւտ և ագիւն բաներու . բայց աս ամմէն հարստութիւն . անգին աստիկ ցրուէ . ցավ , քիչմը պատերապմներուն համար . քիչմալ հոնտեղի վրտանգներէն փախչու . ներու համար • որ անժամանակները կը . պառնար նորէն մէկ սաստիկ կործանում . մը : Աս բաներս մինչև հիմա կորուսածի . պէս էին նկատմամբ գիտութեց • որովհետեւ մնացին առանց քննուէմը , բաց 'ի մէկ քա . նի քաղածքներէն և միւսիններէն որոնք . որ հրատարակեցան 'Աբօղի ձեմարանին . մէջ • բայց 'ի վերայ այսր մոմի , մէկ ամէնա . կատարեալ գործքմը մինչև հիմայ չի կրցանք . վայելել աս պոմպէ քաղաքին հնութեցը վր :

Հիմայ մէկ Ֆրանսրը ճարտարապետ մը որուն անուննէ Ֆրանչիսկոս մեծախ , ու . նենալով յարմար ու պատշաճ միջոյներ , սկսաւ չափել ու ձեւ քաշել աս աւերակ . քաղաքին • երկու տարիի չափ կեցաւ նա . բոլի , ու աս բաներուս հետ պարապեցաւ միշտ • հիմայ փութալով կիմացունէ իրեն . բարեկամներուն . ամմէն արհեստները ու . հնութիւնները որոնք որ գըանդվեցան իրեն . բնուէրով ու աղետաւորով . ամմէն իրեն . քաշած օրինակները աստին անդին կըպ . ցուց հրապարակաւ . որով կըցուցներ իրեն անպահով ըլլալը ան քաշած օրինակն . րուն ճառութեց վրայ • ասոնք ետքը փորվ . ցավ հոռւ քաղաքը հեղինակին գիմացը էն . վարպետ փորողներէն :

Աս գործքս բաժնուած է ՀՀ հատոր . առ . ջի հատորին մէջը կըլսօսի Թագաւորական . ճամբաներուն , գերեզմաններուն , դուռն . րուն , քաղաքին պատերուն վր : Երկրորդ . հատորին մէջը կըլսօսի տուններուն շէնք . րուն վրայ : Երրորդ հատորին մէջը կըլսօսի . տաճարներուն վրայ : Չորրորդ հատորին . մէջը կըլսօսի Թէաարոններուն վր : Հինգե . րորդ հատորին մէջը կըլսօսի գաւիթներուն . ու սիւնաղարդ . սրահներուն վրայ :

Աս գործքս • որ է պատմութի հիմակվան ատենիս , տասնըհինի օրը մէյոն կըտըպվի :
ԻՎԵՆԵՏԻԿ ԻՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ :